

DEMERSURILE REGINEI ISABELLA LA POARTA OTOMANĂ (1547-1551) ÎN RAPOARTELE DIPLOMAȚILOR VIENEI DIN ISTANBUL

Octavian TĂȚAR*

Transilvania nu a reprezentat, până spre finele anului 1547, un subiect frecvent și intens abordat în relațiile dintre Austria și Imperiul Otoman. Asta nu pentru că provincia nu prezenta importanță în calculele politico-militare ale Habsburgilor și otomanilor, ci pentru că, până la semnarea tratatului din 1547, negocierile au avut drept scop nu atât un nou partaj teritorial pe seama Regatului Ungariei, cât recunoașterea unei stări teritoriale *de facto* și instrumentarea unei păci¹. De la începutul anului 1545 și până în decembrie 1547, în cele aproximativ 50 de acte de corespondență dintre diplomații habsburgi de la Istanbul și șefii lor europeni, Transilvania este pomenită doar în șapte documente². Chiar atunci când chestiunea Transilvaniei a apărut în negocieri, ea s-a pus ca parte a unei probleme mai ample: „moștenirea ungară”. Așa se explică faptul că în tratatul de pace habsburgo-otoman din 1547, Transilvania nu apare ca problemă distinctă³, ceea ce dovedește faptul că, deocamdată, teritoriile puse sub autoritatea reginei Isabella și guvernate de Martinuzzi nu erau, pentru sultanul otoman, obiect de târg diplomatic, nici măcar în ceea ce privește statutul lor politico-juridic. Pentru a preciza clar acest lucru, Süleymân I impune, prin textul tratatului, formula „sultan al provinciei Ardeal”⁴.

Pacea habsburgo-otomană a produs neliniști mari la nivelul elitei politice din Transilvania. Pacificând relațiile cu Habsburgii, sultanul putea să pună mult mai multă presiune asupra autorităților ardelene, fiind posibilă chiar o intervenție militară, cu care, de altfel, Poarta amenința de mai multă vreme. La rândul său,

---

* Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia; e-mail: octavian_tatar@yahoo.com.

¹ Tătar 2004, p. 43-49.

² Vezi, în acest sens, *Austro-Turcica* 1995.

³ Petritsch 1985, p. 49-80; Tătar 2002, p. 197-202. Tratatul de pace habsburgo-otoman a fost ratificat de Carol Quintul la Augsburg, la 1 august 1547, de Ferdinand I de Habsburg la 26 august, iar de către sultan la 6/14 octombrie 1547.

⁴ Despre acest aspect menționează Gerhard Veltwyck, diplomatul Habsburgilor la Istanbul, într-un raport către regele Ferdinand I de la începutul lunii decembrie 1547 (*Praeterea vocat se Turcus dominum Transsylvaniae in titulo ...*) (*Austro-Turcica* 1995, doc. 58, p. 194). Această atitudine a sultanului în chestiunea Transilvaniei a produs multă iritare în rândul oficialilor de la Viena. Diplomații Casei de Austria pe lângă Poarta Otomană au încercat de mai multe ori să-l liniștească pe Ferdinand I de Habsburg, îndemnându-l să meargă mai departe în negocierile cu sultanul în chestiunea ungară. Iată ce-i spunea Veltwyck, în același raport mai sus menționat: „astfel de armistiții nu sunt făcute spre a căuta vreun drept nou în Transilvania, ci spre recuperarea acelor puteri, care trebuiau a fi atribuite Maiestății Voastre în Ungaria” (... *induciae istae non sunt factae ad requirendum aliquod novum ius in Transsylvania, sed ad quietem et tranquillitatem Hungariae et ad recuperationem quarundam ditionum, quae M.ti Vestre in Hungaria attribui debebant*) (*ibidem*, p. 194-195).

Ferdinand, scăpat de pericolul unui atac otoman asupra Vienei, cel puțin pe moment, dispunea de mai multă libertate de acțiune în atragerea de partea sa a unor notabili maghiari din *Partium* și comitatele din nord-vestul Ardealului, nefiind exclusă aici chiar o campanie militară ferdinandistă. Toate aceste posibile amenințări la adresa Transilvaniei au făcut ca oficialitățile ardeleni – îndeosebi regina Isabella și guvernatorul Martinuzzi – să facă o puternică opoziție la adresa păcii habsburgo-otomane. De fapt, această opoziție s-a manifestat încă din timpul negocierilor din anii precedenți, diplomații habsburgi semnalând, prin rapoarte expediate din Istanbul, mai multe acțiuni ostile ale lui Martinuzzi⁵. Din această perspectivă, o parte importantă a relatărilor despre Transilvania ale diplomaților vienezi din Istanbul se circumscrie jocului diplomatic al oficialilor ardeleni la Poarta Otomană.

Prima relatare explicită referitoare la un demers diplomatic al reginei Isabella la Poarta Otomană o întâlnim într-o scrisoare-raport din 8 martie 1548, adresată de Giovanni Maria Malvezzi secretarului regelui Ferdinand, Adam Carl⁶. Documentul, descriind starea lucrurilor de la Istanbul, semnalează faptul că printre cei mai aprigi opozanți ai tratatului de pace din 1547 se numără regina Isabella, guvernatorul Martinuzzi și, alături de ei, Mehmed-pașa, *bey*-ul Budei. Ei, spune Malvezzi, întreprind tot ce e posibil ca tratatul de pace să eșueze. Peste numai 20 de zile, de această dată într-un raport adresat direct suveranului său, Malvezzi îl atenționează din nou pe Ferdinand I asupra faptului că printre cei care lucrează cel mai intens contra păcii sunt Ștefan IV Rareș, regina Isabella, Martinuzzi și o parte a nobililor din Ungaria⁷. Ferdinand I, fidel, pe moment, tratatului de pace cu Poarta Otomană, nu închide definitiv canalele de legătură cu oficialii ardeleni. Deocamdată, „regele romanilor” ia act din nou de acțiunile reginei Isabella și ale călugărului Martinuzzi. Într-un raport din Istanbul al lui Giovanni M. Malvezzi, expediat la 6 august 1548, Ferdinand este informat că regina Isabella și Martinuzzi au făcut cunoscut Porții Otomane faptul că au luat sub protecția lor pe nobilii unguri nesupuși monarhului vienez, precum și orașul Eger, ceea ce însemna o consolidare a poziției guvernatorului Ardealului într-o zonă pe care Ferdinand o dorea atât de mult să fie sub autoritatea sa⁸.

⁵ Prima relatare amplă despre dificultățile create negociatorilor de intrigile lui Martinuzzi o întâlnim într-un consistent raport, din 1546, cu privire la stadiul tratativelor purtate de Gerhard Veltwyck și Nikolaus Sick cu oficialii otomani la Istanbul. La punctul al doilea al documentului se menționează că baronii din zona de nord a Ungariei, ale căror posesiuni ar face obiectul delimitării teritoriale habsburgo-otomane, sunt „ațâțați de episcopul de Oradea, care este actor și autor al întregii acestei tragedii” (*Incitantur enim hi barones per episcopum Waradinum, qui actor est et auctor totius istius tragoediae...*) (*ibidem*, doc. 35, p. 109). În februarie 1547, Gerhard Veltwyck îi semnală din nou lui Ferdinand I de Habsburg că Martinuzzi informa Poarta Otomană despre dificultățile întâmpinate de împăratul Carol Quintul în confruntarea cu luteranii (*ibidem*, doc. 41, p. 139).

⁶ *Ibidem*, doc. 72, p. 223.

⁷ *Oltra di questo non mancavano molti altri - si de la corte del Sig.or come extranei - gli quali parte per invidia del Bassa - qual solo ha sustentato contra tutti gli adversarii questa pace - parte per particular proprio comodo de'questi tali extranei come el Moldavo, la Regina et frate Gieborgio et una parte de gli Hongari, gli quali se intenderano com Mehemet Bassa de Buda [...]* (*ibidem*, doc. 77, p. 232).

⁸ *Ibidem*, doc. 94, p. 273-275.

Spre sfârșitul verii anului 1548, cei doi protagoniști – Martinuzzi și regina Isabella – caută soluții diferite, marcate de interes personal, la situația externă dificilă a Transilvaniei. Martinuzzi era din ce în ce mai mult mânat de ambiții personale: de a deveni cardinal, arhiepiscop de Esztergom și, eventual, primate al Ungariei. Un astfel de proiect nu putea fi realizat decât în condițiile în care Ferdinand ar fi reușit să-și instituiască autoritatea asupra Ungariei, refacând, cel puțin parțial, fostul regat maghiar. De partea cealaltă, regina Isabella se plictisise de statutul periferic albaulian și de poziția de inferioritate în guvernarea Transilvaniei, conferită de sultan în 1541. Așa se explică demersul său diplomatic din 1548, când a trimis o delegație la Bratislava (Pressburg) pentru a negocia cu Ferdinand⁹. Despre toate acestea se știa la Istanbul, în urma interceptării unei scrisori diplomatice, relatează Malvezzi la 22 noiembrie 1548¹⁰. În fapt, pe tema acestor negocieri, se poartă o consistentă corespondență între Viena și ambasadorul său la Istanbul în primele luni ale anului 1549, în ideea mascării negocierilor directe purtate cu oficialitățile ardelenne pentru cedarea Transilvaniei. Precum se știe, la Nyrbátor, în castelul lui Andrei Báthory, s-a semnat, la 8 septembrie 1549, o convenție, despre care se spune, fără a avea documentul în sine, că ar fi însemnat cedarea Transilvaniei de către regina Isabella lui Ferdinand I de Habsburg¹¹. Așa se explică de ce, pentru aproape un an de acum încolo, regina Isabella nu mai întreprinde nicio acțiune diplomatică anti-habsburgică pe lângă sultan.

La Istanbul se știa însă de negocierile dintre Ferdinand I și Martinuzzi din anul 1549, negocieri menite să-l atragă pe episcop de partea Vienei. În stilul caracteristic, Martinuzzi lasă impresia, cel puțin formal, că este omul Porții în Ardeal. Numai așa se explică faptul că delegații săi, sosiți la Istanbul la începutul lunii aprilie cu tributul, se plâng marelui vizir de faptul că oștile ferdinandiste au încălcat pacea, ocupând cetatea de frontieră Murány. Din fericire, informează Malvezzi din Istanbul la 13 aprilie¹² și 31 mai 1550¹³, aceste plângeri au ajuns doar la marele vizir, care, deocamdată, nu a dispus decât cercetări pe acest subiect.

Reacția sultanului a fost foarte energică și s-a concretizat în trimiterea translatorului Porții, Mahmud, în Transilvania, precum și în redactarea unei scrisori către Martinuzzi, datată 7 iunie 1550, al cărei text este fără echivoc: Transilvania, îi spune sultanul lui Martinuzzi, aparține de mai multă vreme „țărilor mele”, țară înmănată apoi principelui Ioan Sigismund. El, Martinuzzi, poruncește sultanul, trebuie să alunge trupele ferdinandiste din țară, oștile Rumeliei, Valahiei și Moldovei fiind gata de intervenție¹⁴. Scrisoarea sultanală era însoțită de una a marelui vizir către același demnitar ardelean, prin care Rüstem-pașa îl avertiza pe Martinuzzi să fie atent și credincios¹⁵.

Aflând de trădarea călugărului, regina Isabella declanșează disputa cu Martinuzzi la începutul lunii iulie. Informată de nenumărate ori, de către Petru

⁹ *Österreichische Staatsverträge* 1911, doc. 19, p. 112.

¹⁰ *Austro-Turcica* 1995, doc. 110, varianta II, pct. 4, p. 321.

¹¹ *Österreichische Staatsverträge* 1911, d. 19, p. 113.

¹² *Austro-Turcica* 1995, doc. 159, p. 423-427.

¹³ *Ibidem*, doc. 176, p. 461-462.

¹⁴ Petritsch 1991, doc. 131, p. 63.

¹⁵ *Ibidem*, doc. 132, p. 63.

Petrovics, despre unelțirile lui Martinuzzi, primind și plângerile Isabellei, sultanul reacționează personal, în termeni foarte aspri. Într-o scrisoare din septembrie 1550, adresată reginei Isabella și semnată de translatorul Porții, Yunus-bey, regina era informată asupra faptului că sultanul a dispus înlăturarea lui Martinuzzi din funcția de guvernator al Transilvaniei, în locul lui fiind numit Petru Petrovics – mai vechiul colaborator al familiei regale maghiare¹⁶. Decizia sultanului reprezenta cea mai dură măsură luată împotriva lui Martinuzzi de la numirea sa în funcția de guvernator al Transilvaniei în anul 1541. În corespondența pe care o poartă cu Carol și Ferdinand de Habsburg, sultanul îi atenționează să nu cumva să-l sprijine pe Martinuzzi, iar dacă îl vor prinde să-l trimită la Poartă¹⁷.

Deși incapabilă, de regulă, de a lua decizii politice importante și de a se ține de ele, regina Isabella reușește, în urma unei patetice scrisori adresate sultanului, în luna octombrie 1550, scrisoare prin care prezenta istoria bunăvoinței sultanale față de fiul său, dar și unelțirile antiotomane ale lui Martinuzzi, să încline balanța în favoarea sa¹⁸. Numai că regina, chiar dacă îl are alături pe Petrovics, nu reușește să-și atragă de partea sa Stările transilvănene¹⁹. Așezat la Mediaș, înconjurat de partizanii săi, printre care și foarte mulți sași, mutându-se apoi la Aiud, Martinuzzi o supraveghea îndeaproape pe regină, aflată în palatul episcopal din Alba Iulia. Concomitent, episcopul continuă, în secret, tratativele cu imperiului.

Ferdinand I de Habsburg are, așadar, toate motivele pentru a porni campania de preluare a autorității în Transilvania. Bine informat despre realitățile politice din Ardeal, mai ales despre totala izolare a reginei Isabella, Ferdinand știe, tot așa de bine, că, din acest moment, puternicul Martinuzzi nu-i poate fi decât un aliat în politica sa transilvăneană. Informațiile îi sunt confirmate și de agentul său la Poartă, Malvezzi, care, printr-un raport din 29 decembrie 1550, îl informa pe superiorul său asupra faptului că Martinuzzi este extrem de rău văzut la Poartă, datorită atitudinii sale sfidătoare față de sultan și pentru că unelțește cu regele polonez²⁰. La începutul anului 1551, Martinuzzi face pasul decisiv, trecând în tabăra ferdinandistă, atitudinea sa cântărind enorm în decizia Vienei de a acapara Transilvania. Aflat la Oradea încă din decembrie, guvernatorul convoacă stările din Ardeal și *Partium* pentru 20 ianuarie; el însuși va sosi în fața dietei (în fapt, fiind vorba de partizanii săi politici) la 22 ianuarie. Speculând cu abilitate tema pericolului unei intervenții otomane, căreia nu i-ar face față nici el, nici regina, Martinuzzi susține cauza cedării țării lui Ferdinand I de Habsburg²¹. Având acordul celor prezenți, Martinuzzi demarează tratativele cu Habsburgii, la 3 februarie, la Diószeg, în comitatul Bihor²².

Lucrurile se complică însă. Regina Isabella, în totală necunoștință despre demersurile lui Martinuzzi, este nevoită să convoace Stările ardelenne, căci sosiseră la Alba Iulia soli otomani cu un mesaj din partea sultanului. Adunarea stărilor a

¹⁶ *Ibidem*, doc. 137, p. 65.

¹⁷ *Ibidem*, doc. 139, p. 65-66, doc. 140, p. 66.

¹⁸ *Austro-Turcica* 1995, doc. 195, p. 519-521.

¹⁹ *Monumenta comitialia* 1875, p. 265.

²⁰ *Austro-Turcica* 1995, doc. 203, p. 538.

²¹ *Monumenta comitialia* 1875, p. 269.

²² *Österreichische Staatsverträge* 1911, doc. 20-23, p. 115.

avut loc în acest oraș în data de 22 februarie 1551. Din datele pe care le avem rezultă că solii sultanului au fost foarte fermi în ton, iar cerințele sultanului evidențiau, pe de o parte, o foarte bună cunoaștere a realităților politice ardeleni, dar și o atitudine energică cu privire la politica de urmat de către autoritățile din principat²³.

Ca de atâtea ori până atunci, și de această dată s-a urmărit evitarea unei decizii grăbite, mai ales că cererile sultanului erau foarte grele. Invocându-se faptul că cei prezenți nu constituiau decât o parte a reprezentanților Stărilor, s-a încercat soluția convocării unei noi diete, dar solii otomani nu mai erau dispuși să tolereze tot felul de tergiversări, dorind un răspuns rapid, cu atât mai mult cu cât aflaseră despre pregătirile austriece de invadare a Transilvaniei. Așa se face că notabilii prezenți, sub presiunea stării de fapt, au depus jurământ de credință reginei și fiului acesteia, i-au mulțumit sultanului pentru mărinimia sa, angajându-se să îndeplinească și celelalte solicitări într-o dietă viitoare²⁴. Când regina a fixat data dietei pentru 12 martie, iar nobilii s-au angajat că îl vor convinge pe Martinuzzi să renunțe la orice plan de alianță cu Habsburgii, solii otomani, însoțiți de o solie a reginei, s-au pus în mișcare spre Istanbul.

Poarta Otomană nu are o reacție pe măsura pregătirilor militare ale adversarilor săi europeni, deși sultanul este destul de bine informat despre toate acestea. Cea mai evidentă dovadă a slăbiciunii Porții în relațiile cu Habsburgii o constituie palida scrisoare adresată de sultan lui Ferdinand pe la jumătatea lunii martie 1551, în care tonul dur de altădată²⁵ și actualitatea problemelor politice importante lipsesc²⁶.

În Ardeal, Martinuzzi aflând, pe când era încă la Oradea, că regina Isabella convocase Stările pentru a legifera pe seama doleanțelor sultanului, a hotărât să dea curs înțelegerii cu Ferdinand. În acest sens, l-a înștiințat pe acesta despre faptul că va face tot posibilul pentru a împiedica întrunirea dietei convocată de regină la Aiud, cerându-i, în același timp, să trimită de urgență trupele imperiale în Ardeal. Dieta de la Aiud s-a întrunit totuși²⁷, fără ca Martinuzzi să fi sosit la lucrările acesteia, dar hotărârile adoptate aici nu au putut fi puse în practică, datorită opoziției călugărului. Sosit la Aiud cu o oaste considerabilă, Martinuzzi va controla de acum încolo situația din principat, până la sosirea trupelor germano-spaniole la sfârșitul lunii mai. Izolată la Alba Iulia, refugiată apoi la Sebeș, reginei nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să accepte planul abdicării, așa cum fusese el conceput de către Martinuzzi și Ferdinand încă din primăvară.

²³ *Monumenta comitialia* 1875, p. 270-271.

²⁴ Hotărârea adoptată la 22 februarie 1551 de către notabilii ardeleni (*ibidem*, doc. VIII, p. 315-316).

²⁵ Într-o scrisoare adresată lui Ferdinand I de Habsburg, la sfârșitul lunii decembrie 1550, sultanul se adresa astfel: „Trebuie să înlăturați fortăreața (cea de lângă Szolnok, construită de oștile austriece – n.a.) și să nu acționați împotriva prieteniei și tratatului de pace. În caz contrar, voi fi nevoit să trimit o oaste care să-i pedepsească pe cei care nu se supun ordinului meu. Să-mi trimiteți urgent răspunsul legat de această problemă. Dacă nu va dispărea fortăreața numită, din partea Voastră a fost distrusă pacea” (Schaendlinger, Römer 1983, doc.13, p. 36).

²⁶ *Ibidem*, doc. 14, p. 38-39.

²⁷ Hotărârile dietei de la Aiud (*Monumenta comitialia* 1875, doc. XI, p. 319-322).

Toate aceste acțiuni ale reginei Isabella și ale lui Martinuzzi se cunoșteau foarte bine la Poarta Otomană, fapt relatat pe larg de către ambasadorul Malvezzi într-un raport către Ferdinand I de Habsburg, datat 8 aprilie 1551²⁸. Regina însăși se adresase oficialilor otomani din Istanbul pe această temă, ne informează raportul pomenit mai înainte.

Reacția sultanului, deși este insistent informat din toate părțile despre acțiunile lui Martinuzzi și iminenta intrare a oștilor imperiale în Ardeal, este, după opinia noastră, târzie și inadecvată noii realități. Într-o scrisoare adresată împăratului Carol Quintul, datată 1 mai 1551 și expediată din Istanbul, sultanul nu face nicio referire la evenimentele din Transilvania, cu toate că solul său, prezent la dieta de la Sighișoara din 10 aprilie²⁹, l-a informat, cu siguranță, că era vorba de o încălcare gravă, de către Habsburgi, a păcii din 1547. Abia la jumătatea lunii iunie, sultanul s-a hotărât să ia atitudine față de intervenția ferdinandistă în Transilvania. Informat de Petru Petrovics despre cele de aici, sultanul îi adresează lui Martinuzzi o scrisoare foarte dură, prin care îi poruncește, reamintindu-i că Transilvania face parte dintre țările care plătesc tribut Porții și că el, sultanul, i-a acordat această provincie lui Ioan Sigismund, să înfrunte trupele imperiale și să le gonească din țară³⁰. La numai o lună, mai exact pe 20 iulie, sultanul intervine din nou, prin două scrisori - una adresată notabililor ardeleni³¹, iar cealaltă aceluiași Martinuzzi³². Era prea târziu însă, căci atunci când poruncile sale ajungeau la destinatar, regina abdicase deja în favoarea Casei de Austria.

Din rapoartele diplomaților Austriei la Istanbul se pot desprinde câteva concluzii în legătură cu subiectul în discuție:

La Istanbul se cunoștea foarte bine situația din Transilvania atât de către diplomația otomană, cât și de către cea habsburgică prezentă aici. Demersurile politice ale reginei Isabella pe lângă Poarta Otomană au fost înregistrate cu precizie și raportate oportun la Viena de către diplomații regelui Ferdinand I. Intervențiile reginei pe lângă sultan sunt mult mai sporadice decât ale adversarului său, Martinuzzi, și lipsite de energie și forță diplomatică. Acest lucru se datorează, pe de o parte, calităților sale diplomatice precare, dar mai ales poziției sale politice net inferioare în actul guvernării din Transilvania, pe de altă parte.

Din rapoartele austrieților rezultă faptul că demersurile reginei urmăreau două aspecte principale: slăbirea puterii guvernatorului Martinuzzi, eventual înlăturarea sa de către sultan, și păstrarea *statu-quo*-ului teritorial și politico-juridic al Transilvaniei, așa cum fusese stabilit de sultan în 1541, în care regalitatea să fie conservată în numele fiului său Ioan Sigismund. Oscilantă, cu o poziție politică șubredă chiar la ea acasă, în Transilvania, incapabilă să descifreze intimitățile raporturilor diplomatice habsburgo-otomane, regina Isabella s-a dovedit a fi, în final, victima propriilor inițiative politice, fiind constrânsă să abdice, împreună cu fiul ei, în 1551, părăsind Transilvania.

---

²⁸ *Austro-Turcica* 1995, doc. 217, p. 568-571.

²⁹ *Monumenta comitalia* 1875, p. 276.

³⁰ Petritsch 1991, doc. 147, p. 68.

³¹ *Ibidem*, doc. 148, p. 68-69.

³² *Ibidem*, doc. 149, p. 69.

**Queen Isabella's Démarches with the Ottoman Porte (1547-1551)
in the Reports of Austrian Diplomats in Istanbul**

(Abstract)

In 1542-1547 Transylvania was not a frequently and intensely approached subject in the diplomatic relations between Austria and the Ottoman Empire. Once the truce between the Habsburgs and the Ottomans was signed (1547), the Transylvanian authorities began, in their turn, extensive negotiations with both the Austrian and the Ottoman authorities in order to avoid the military occupation of the country by either side. In Istanbul, both the Ottoman and the Habsburg diplomacy present there were well-aware of the situation in Transylvania. Queen Isabella's political interventions with the Ottoman Porte were recorded in detail and timely reported to Vienna by King Ferdinand's diplomats. The queen's interventions with the sultan were much more sporadic, less energetic and with less diplomatic power than those of her opponent, Martinuzzi. The reasons for this stand, on the one hand, in her low diplomatic abilities and, especially, in her sensibly inferior political position in the act of governing Transylvania.

As the Austrian reports indicate, the queen pursued two main directions: to weaken the strength of governor Martinuzzi, possibly determine the sultan to topple him, and to maintain the territorial, legal and political *statu-quo* of Transylvania as established by the sultan in 1541, with royalty preserved in the name of her son John Sigismund. Wavering and with a very fragile political position at home in Transylvania, incapable of deciphering the finesses of the Habsburg-Ottoman diplomatic relations, Queen Isabella eventually became the victim of her own political initiatives being constrained to abdicate and leave Transylvania together with her son in 1551.

Abrevieri bibliografice

- Austro-Turcica* 1995 - *Austro-Turcica. 1541-1552. Diplomatische Akten des habsburgischen Gesandtschaftsverkehrs mit der Hohen Pforte im Zeitalter Süleymans des Prächtigen*, Bearbeitet von Srećko M. Džaja unter Mitarbeit von Günter Weiss. In Verbindung mit Mathias Bernath herausgegeben von Karl Nehring, München, 1995.
- Monumenta comitialia* 1875 - *Monumenta comitialia regni Transylvaniae. Erdélyi országgyűlési emlékek*, Szilágyi Sándor (ed.), vol. I (1540-1556), Budapest, 1875.
- Österreichische Staatsverträge* 1911 - *Österreichische Staatsverträge. Fürstentum Siebenbürgen (1526-1690)*, Wien, 1911.
- Petritsch 1985 - Ernest Dieter Petritsch, *Der Habsburg-Osmanische Friedensvertrag des Jahres 1547*, in *MÖSTA*, 38, 1985, p. 49-80.
- Petritsch 1991 - Ernest Dieter Petritsch, *Regesten der osmanischen Dokumente im österreichischen Staatsarchiv*, Band I (1480-1574), Wien, 1991.
- Schaendlinger, Römer 1983 - Anton C. Schaendlinger, Claudia Römer, *Die Schreiben Süleymans des Prächtigen an Karl V., Ferdinand I. und Maximilian II*, Wien, 1983.
- Tătar 2002 - Octavian Tătar, *Transilvania în negocierile de pace habsburg-otomane din 1545-1547. Relatări ale diplomaților Casei de Austria la Poarta Otomană*, in *Corviniana*, VII, 2002, p. 197-202.
- Tătar 2004 - Octavian Tătar, *Aspecte privind politica Habsburgilor față de Transilvania în perioada 1542-1545*, in *AUA*, 8, 2004, p. 43-49.
- Cuvinte-cheie:** Isabella, Istanbul, rapoarte diplomatice, Transilvania, Ferdinand I de Habsburg.
Keywords: Isabella, Istanbul, diplomatic reports, Transilvania, Ferdinand I of Habsburg.

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. București (s. III, 1922-1947).
Academica	- Academica. Academia Română. București.
ACG	- Anuarul Comitetului Geologic. Institutul Geologic al României. București.
ACMI	- Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. București.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaBC	Acta Bacoviensia. Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale. Bacău.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Acta Siculica	- Acta Siculica. Analele Muzeului Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaZC	- Acta Zoologica Cracoviensia. Institute of Systematics and Evolution of Animals. Kraków.
ADIU	- АРХЕОЛОГИЯ І ДАВНЯ ІСТОРИЯ УКРАЇНИ. Kiev.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészt-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHR	- Asiatic Herpetological Research. Chengdu Institute of Biology. Chengdu.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „George Bariț” Cluj-Napoca. Cluj-Napoca vezi AIIA.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AInf	- Archäologische Informationen. Mitteilungen zur Ur- und Frühgeschichte. Bonn.
Altertum	- Das Altertum, Routledge, part of the Taylor & Francis Group.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AmAnthropol	- American Anthropologist. Washington, D.C.
AnB	- Analele Banatului; serie nouă. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Annales de Paléontologie	- Annales de Paléontologie. Association Paléontologique Française. Paris.

Lista abrevierilor

Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AntTard	- Antiquité tardive. Revue internationale d'histoire et d'archéologie (IVe-VIIIe s.). Turnhout.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. București.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
AR	- Archeologické rozhledy. Praha.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
ArbInstHalle	- Arbeiten aus dem Institut für Vor- und Frühgeschichte der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
ArchHung	- Archaeologia Hungarica, Dissertationes Archaeologicae Musei Nationalis. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten.
Argesis	- Argesis. Studii și comunicări. Muzeul Județean Argeș. Pitești.
Arheologija	- Arheologija. Organ na Arheologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArhRom	- Arhiva Română. Arhivele Statului. București
AȘUAIC-I	- Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie. Iași.
Athenaeum	- Athenaeum. Studi periodice di litteratura e storia dell'antichità. Pavia.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Alba Iulia.
AUSB	- Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, sectio Historica. Budapest.
AusgrabFunde	- Ausgrabungen und Funde. Berlin.
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Târgoviște.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
BÁMÉ	- A Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve. Szekszárd.
Banatica	- Banatica. Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BC	- Biblioteca și cercetarea. Cluj-Napoca.
BCH	- Bulletin de correspondance hellénique. L'Institut de correspondance hellénique d'Athènes (continuă Bulletin de l'Ecole française d'Athènes- 1868-1871). Atena.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Alba Iulia.
BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BG	- Boabe de grâu. București

Lista abrevierilor

BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIRSNB	- Bulletin de l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique. Bruxelles.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
BMI	- Buletinul Monumentelor Istorice. București.
BMJT	- Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie. Alexandria.
BMM	- Bibliotheca Musei Marisiensis. Seria Archaeologica. Târgu Mureș.
BMMK	- Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Békéscsaba.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
BollVerona	- Bollettino del Museo Civico di Storia Naturale di Verona. Verona.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
Britannia	- Britannia. A Journal of Romano-British and Kindred Studies. The Society for the Promotion of Roman Studies. Cambridge.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BSAF	- Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France. Paris.
BSHNT	- Bulletin de la Société d'Histoire Naturelle de Toulouse. Toulouse.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie, București.
Buletin foaie oficială	- Buletin foaie oficială. Iași.
BulletinAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. New York.
BulletinSGF	- Bulletin d'Société Géologique France. Paris.
Buridava	- Buridava. Studii și materiale. Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoteanu” Vâlcea. Râmnicu Vâlcea
BV	- Bayerische Vorgeschichtblätter. München.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carnets de Géologie	- Carnets de Géologie. Brest.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCGG	- Cahiers du Centre Gustave Glotz. Sorbonne (Paris).
CFS	- Courier Forschungsinstitut Senckenberg, Senckenberg Forschungsinstitut und Naturmuseum. Frankfurt am Main.
Ciências da Terra (UNL)	- Ciências da Terra (UNL). Earth Sciences Journal. Caparica.
ClausthalerGeo	- Clausthaler Geowissenschaften. Institut für Geologie und Paläontologie. Clausthal-Zellerfeld.

Lista abrevierilor

CMPUMichigan	- Contributions from the Museum Paleontology. The University of Michigan. Michigan.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, Seria Nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava. Suceava
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapesta.
Communications	- Communications. École Des Hautes Étude en Science Sociales – Centre D’Études Transdisciplinaires (Sociologie, Anthropologie, Politiques), Paris.
Copeia	- Copeia. American Society of Ichthyologists and Herpetologists. New York.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CRAcadSciParis	- Comptes Rendus De L’Academie Des Sciences. Serie II, Fascicule A - sciences de la Terre et des Planetes. Paris.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Published by Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumania	- Bács - kiskun Megyei Múzeumok Közleményei. Kecskemét.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d’archéologie et d’histoire ancienne. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DMÉ	- A Debreceni déri Múzeum Évkönyve. Debrecen.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
Dumerilia	- Dumerilia. Association des amis du laboratoire des reptiles et amphibiens du Muséum = AALRAM. Paris.
Eclogae	- Eclogae Geologicae Helvetiae. Swiss Journal of Geosciences. Swiss Geological Society. Zürich.
EHR	- The English Historical Review. Oxford University Press (UK).
Environment & Progress	- Environment & Progress. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Facultatea de Știința și Ingineria Mediului. Cluj-Napoca.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
ErdMúzÉvk	- Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve. Kolosvár (Cluj).
EstudiosAlava	- Estudios del Museo de Ciencias Naturales de Alava. Vitoria.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.

Lista abrevierilor

FbÖst	- Fundberichte aus Österreich. Wien.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FöldrKözl	- Földrajzi Közlemények. Budapest.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Gemina	- Gemina. Timișoara.
Geodiversitas	- Geodiversitas. Museum National d'Histoire Naturelle Paris. Paris.
Gerión	- Gerión. Revista de historia antigua, Universidad Complutense de Madrid. Madrid.
Germania	- Germania. Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
HAC	- Historiae Augustae Colloquia Nova Series. Bari.
Hantkeniana	- Hantkeniana. Periodical of the Department of Palaeontology, Eötvös University. Budapest.
Hermes	- Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie. Stuttgart.
Hesperia	- Hesperia. Journal of American School of Classical Studies at Athens. Athens.
Hierasus	- Hierasus. Muzeul Județean Botoșani. Botoșani.
HJ	- The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
Hrisovul	- Hrisovul. Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Facultatea de Arhivistică. București.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei (1880-1913). Deva.
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IA	- International Affairs. Royal Institute of International Affairs. London.
Instrumentum	- Instrumentum (Bulletin du Groupe de travail europeen sur l'artisanat et les productions manufacturées dans l'Antiquité. Montagnac.
Ioan Neculce	- Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei. Iași.
Iranica Antiqua	- Iranica Antiqua. Leiden.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
Îndrumător pastoral	- Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia. Alba Iulia
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAMT	- Journal of Archaeological Method and Theory. New York.
JCH	- Journal of Contemporary History. University of Cambridge (UK), University of Wisconsin at Madison (USA).
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago.
JMV	- Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle (Saale).
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSP	- Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.

Lista abrevierilor

JTa	- Journal of Taphonomy. Paleontological Network Foundation.
Klio	- Klio. Beiträge zur Alten Geschichte. Berlin.
Korunk	- Korunk. Kolozsvár. Cluj-Napoca.
KözlDebrecen	- Közlemények a Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Régészeti Intézetéből. Debrecen.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Marburger Studien	- Marburger Studien. Marburg.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Marmatia	- Marmatia. Baia Mare.
Mas de las Matas	- Mas de las Matas. Grupo de Estudios Mastnos. Mas de las Matas.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
MBGAEU	- Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
MedTrans	- Mediaevalia Transilvanica. Satu-Mare.
MÉFRA	- Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité. Roma.
Mehedinți	- Mehedinți - Istorie și cultură. Drobeta Turnu Severin.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MemMNHistNat	- Memoires du Museum National d'Histoire Naturelle - Serie C: Sciences de la Terre. Paris.
MemPadova	- Memorie degli Istituti di Geologia e Mineralogia dell' Università di Padova. Padova.
MES	- Middle Eastern Studies. The University of Texas at Austin.
MFME StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
MIAK	- Materialy i issledovanija po archeologii Kubani. Krasnodar.
MittUngGeo	- Mitteilungen aus den Jahrbuch der Kön. Ungarische Geologischen Anstalt. Budapest.
MKÉ	- Múzeumi és Könyvtári Értesítő. Budapest.
MKFIÉ	- A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve. Mitteilungen aus dem Jahrbuch der Kgl. ungar. Geolog. Anstalt. Annales Institutii Regii Hungarici Geologici. Budapest.
MN	- Muzeul Național de Istorie a României. București.
MÖSTA	- Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs. Österreichischen Staatsarchiv. Wien.
Natl Geogr Res	- National Geographic Research Journal. Washington, D.C.
NeuesJahrGP	- Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie Monatschafte. Stuttgart.
NTS	- The Nordic Textile Journal. University College of Borås. The Swedish School of Textiles.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc.

Lista abrevierilor

ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
Oltenia	- Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie – Istorie. Craiova.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
Oryctos	- Oryctos. Musée des Dinosaures d'Espéraza.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
PalaeoAfricana	- Palaeontologia Africana. Annals of the Bernard Price Institute for Palaeontological Research, University of the Witwatersrand. Witwatersrand. Johannesburg.
Paleobiology	- Paleobiology. The Paleontological Society. Gainesville.
Palevol	- Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des sciences. Issy-les-Moulineaux.
Pallas	- Pallas. Revue d'études antiques. Université du Mirail. Toulouse.
PamArch	- Památky archeologické. Praha.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Peuce	- Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
PLoS ONE	- PLoS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PNAS	- Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Washington.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences.
PPS	- Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-Londra.
Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
Renașterea	- Renașterea. Cluj-Napoca.
RÉV	- Revue des études latines. Paris.
RevAquitania	- Revue Aquitania. Revue interrégionale d'archéologie. Aquitaine.
RHSEE/RESEE	- Revue Historique du Sud-Est Européen. Academia Română. București și Paris (din 1963 Revue des Études Sud-Est Européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RJTRG	- Romanian Journal of Tectonics and Regional Geology. București.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMGM	- Revista Muzeului de Geologie și Mineralogie. Cluj-Napoca.
RMM	- Revista Muzeelor și Monumentelor. București.
RMM-MIA	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă. București.

Lista abrevierilor

RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RRL	- Revue Roumaine de Linguistique. Academia Română - Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. București
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
SAA	- Studia Antiqua et Archaeologica. Iași.
SAHIR	- Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae. Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași. Iași.
SAI	- Studii și articole de istorie. București.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Deva.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SASTUMA	- Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde. Bonn.
SB	- Studia Bibliologica. București.
SBV	- Studia bibliologica Valachica. Târgoviște.
SC (Științele Naturii)	- Studii și Cercetări (Științele Naturii). Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCB	- Studii și cercetări de bibliologie. București (1955-1963).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCN	- Studii și cercetări numismatice. București.
SEER	- The Slavonic and East European Review. University College London.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMICont	- Studii și materiale de istorie contemporană. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMIMod	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMK	- Somogyi Muzeumok Kozlemenyei. Somogyi Megyei Muzeumok. Kaposwar.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul județean Satu Mare. Satu Mare.
StudArch	- Studia Archaeologica. Budapest.
StudGeolSalmanticensia	- Studia Geologica. Salmanticensia. Universidad de Salamanca. Departamento de Geología. Salamanca.
StudiaTGCV	- Studia. Theologia Graeco-Catholica Varadiensis. Oradea.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Geologia. Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Historia. Cluj-Napoca.
Študijne Zvesti AUSAV	- Študijne Zvesti. Archeologickeho Ustavu Slovenskei Akademie Vied. Nitra.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Sebeș.
Thraco-Dacia	- Thraco-Dacia. Institutul Român de Tracologie. București.

Lista abrevierilor

Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Istorie și Etnografie. Caransebeș.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).
Tisicum	- Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok evkönyve. Szolnok.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vjesnik	- Arheološkog muzeja u Zagrebu. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VZBGW	- Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien. Wien.
WPZ	- Wiener Prahistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prahistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad. Arad.